

Dr. Ilyésné dr. Molnár Emese*

**TUDÁS VAGY DIPLOMA?
– EGY FELMÉRÉS EREDMÉNYEI A HALLGATÓI ELVÁRÁSOKRÓL**

BEVEZETÉS

Az oktatói munka minőségének megítélése során különböző – könnyebben vagy nehezebben mérhető – tényezőket szokás figyelembe venni. Ezek vonatkozhatnak az oktató szakmai és tudományos végzettségére, felkészültségére, kiterjedhet az előadói készségekre, kvalitásra, a számonkérés módjára, a technikai feltételekre, azok alkalmazására, valamint a hallgatókkal való kapcsolattartás, az oktató-hallgató viszony egyes elemeire. Nagyon ritkán merül fel azonban az a kérdés, hogy vajon a hallgató milyen várakozásokkal, elvárásokkal érkezik az előadásra, szemináriumra, s ez mennyire van összhangban az oktatónak a tantárgy oktatására, elsajátítására vonatkozó terveivel, szándékaival.

A legfelkészültebb oktató is nehezen képes a hallgatót „akarata ellenére” megtanítani, egy ajánlott tanulási stratégiát és módszert a hallgatóra „rákényszeríteni”, még akkor sem, ha a legjobb szándék vezeti, s kérdés, hogy vajon szükséges-e vagy bízzuk ezt a hallgatóra. Ugyanakkor az oktató munkájának minőségét igen jelentősen befolyásolja a hallgató együttműködési készsége az oktatási folyamat során. Ez a munka az oktató és a hallgató kölcsönös együttműködését igényli. A sikeres vagy sikertelen vizsga nem csak a hallgató, hanem az oktató tevékenységét is minősíti, természetesen nem azonos módon. Ugyanakkor az oktatási folyamatot is elősegíti, az órát az oktató és a hallgató számára egyaránt „élvezhetőbbé” teszi, ha az oktató és a hallgató elképzelései, céljai találkoznak. De valójában milyen elképzelésekkel, célokkal érkezik a hallgató az órára?

Az előző gondolatok vezettek egy kérdőíves felmérés elvégzéséhez a Külkereskedelmi Főiskolai Kar egyik évfolyamán. A felmérés célja az volt, hogy a hallgató végiggondolja és megfogalmazza, egy adott tantárgy előadásaira és szemináriumaira milyen elvárásokkal érkezik, mit szeretne hallani, látni, milyen oktatási/tanítási/előadói módszert részesítene előnyben, s ehhez képest mennyire volt elégedett az előadással és a szemináriummal. A felmérés egyik különlegességét az adta, hogy egy olyan tantárgy oktatásáról kialakított véleményekre, valamint a hallgatók elvárásaira kérdezett rá, amely tantárgy a hallgatókat szinte minden egyetemen és főiskolán komoly megpróbáltatások elé állítja, a tantárgy teljesítése a hallgatók jelentős részénél többszöri tárgyfelvételt, esetenként külön tanár alkalmazását teszi szükségessé. A felmérés eredménye így talán arra is utalhat majd, hogy milyen tényezők okozzák/okozták a tantárgy sikertelenségét.

ELŐZETES VÁRAKOZÁSOK

Az oktatói vélemények szerint a tantárgyat – nyilvánvalóan más tantárgyakhoz hasonlóan – akkor tudja a hallgató könnyen, vagy legalábbis könnyebben elsajátítani, ha az előadások anyagát áttanulmányozva (optimális esetben elsajátítva) érkezik a szemináriumra, amelyen aktívan vesz részt, és ezek után a megszerzett ismeretek birtokában önálló munka formájában „begyakorolja” az elemzési módszerek alkalmazását. A tévhittel ellentétben a tantárgy elsajátításához nem szükséges ko-

* BGF Külkereskedelmi Főiskolai Kar, Módszertani Intézeti Tanszék, főiskolai docens.

ILYÉSNÉ DR. MOLNÁR E.: TUDÁS VAGY DIPLOMA? ...

molyabb matematikai előtanulmány, azaz a tananyagot –különösen az első félév anyagát – elemi matematikai műveletek birtokában meg lehet tanulni. A módszereknek a gyakorlatban történő helyes alkalmazásához azonban az elvégzendő műveletek mechanikus „betanulása” helyett mindenképpen a logikus gondolkodás a célravezető. Természetesen az oktatás során erre többször is felhívtuk a hallgatók figyelmét. Korábbi évek zárthelyi dolgozatai és szóbeli vizsgái alapján azonban ezt nem sokan veszik figyelembe a tanulási módszerük megválasztásánál. Igen gyakran tapasztaltuk, hogy a hallgatók igyekeznek „csak a lényegre” koncentrálni, legalábbis, amit ők lényegesnek gondolnak, s ennek következményeként sokszor a módszer mechanikus „betanulása” mellett döntenek, s nem is akarják tudni, ismerni az eljárások logikai elméleti hátterét. Ezáltal csak a betanult típusú feladatot képesek megoldani, s az alkalmazás feltételeit, korlátait sem veszik figyelembe. Így valójában a gyakorlati alkalmazhatóság szempontjából ez a „tudás” értéktelen.

A KÉRDŐÍV FELÉPÍTÉSE, SZERKEZETE

A felmérés írásbeli megkérdezésen alapult, a kérdőív viszonylag sok, 17 kérdést tartalmazott, melyek döntő többsége szelektív zárt kérdés volt, bár egyes esetekben lehetőséget adott az „egyéb, éspedig:” válaszlehetőségre, amely szöveges kifejtést igényelt. Mind az előadásokra, mind pedig a szemináriumokra vonatkozó kérdéssorozatot egy-egy nyitott kérdés zárta, melyben a válaszadó önállóan fogalmazhatta meg véleményét. A kérdőív tartalmilag három részből állt; 7 kérdés vonatkozott az előadásokra, 7 a szemináriumokra, a többi kérdés pedig részben ellenőrző, részben az előzőeket kiegészítő jellegű volt.

Az előadások és a szemináriumok esetén is a kérdések sorrendje megegyezett:

- Mi volt a véleménye az előadásról/szemináriumról?
- Mit talált pozitívnak?
- Mit talált negatívnak?
- Milyen gyakran vett részt az előadásokon ill. hányszor hiányzott a szemináriumról?
- Mitől lehetett volna jobb az előadás/szeminárium? – nyitott kérdés!

A válaszadásra általánosan jellemző volt, hogy a zárt kérdések esetében szinte minden kérdést megválaszoltak, a nyitott kérdésekre azonban csak néhány hallgató válaszolt.

Az ellenőrző kérdések szerepe is jelentős volt, mivel – különösen az előadásokra vonatkozó kérdések esetén – a hallgatókat egyáltalán nem befolyásolta a válaszadásban az, hogy jártak-e rendszeresen előadásra. A szemináriumok esetén ez a probléma nem merülhetett fel, mivel azokon kötelező a részvétel, csak néhány hiányzás engedélyezett.

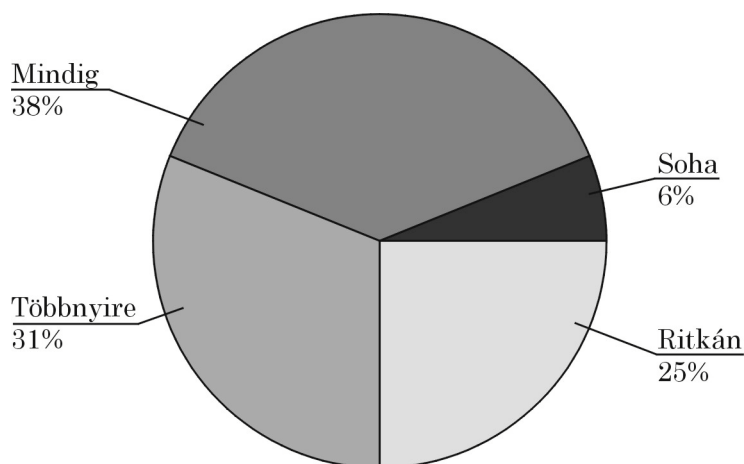
A kérdőív a mellékletben található, s minden válasz esetén az adott válaszlehetőséget választó hallgatók arányát is tartalmazza. Az egymást nem kizáró válaszok esetén több választ is megjelölhetett a hallgató.

A KÉRDŐÍV KIÉRTÉKELÉSE

A) Előadások

Az első kérdés az előadásokon való részvételre, majd a következő az előadások szükségességére vonatkozott. Az előadáson tapasztaltakhoz képest jóval nagyobb arányban jelezték a hallgatók, hogy rendszeresen, többnyire vagy néha részt vettek az előadáson, az előadások látogatottsága valójában körülbelül 50%-os volt. Ezzel szemben azonban több mint 80%-uk szükségesnek tartotta az előadást, a többiek – közel azonos arányban – vagy nem válaszoltak, vagy egyértelműen feleslegesnek ítélték azt.

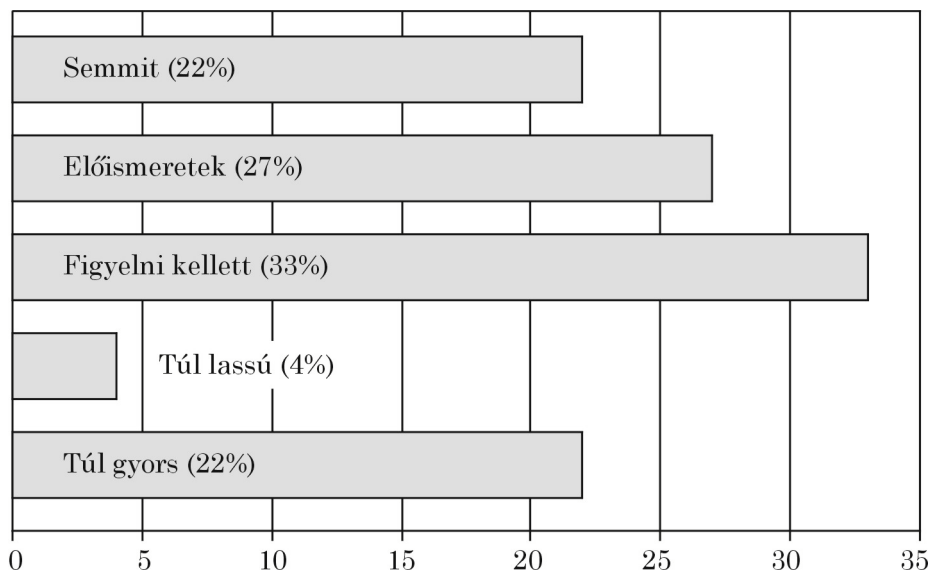
Az előadásokról alkotott vélemények között első helyen szerepel az előadás hasznossága (39%), de minden harmadik hallgató véleménye szerint túlzottan elméleti volt az óra kevés gyakorlati alkalmazással. Ezzel szemben a várakozásaik az összefüggések megértésére irányultak elsősorban (71%), mellette a gyakorlati alkalmazás bemutatását (29%), ill. a szemináriumokra való felkészülést (24%) említették a legtöbben.

1. ábra
Az előadások látogatottsága

Pozitívumként elsősorban az a praktikus szempont jelent meg a legtöbbször (59%), hogy az előadás anyagát le lehetett tölteni, így az órán nem kellett jegyzetelni. Azt a lehetőséget, hogy az előadás vázlatát előzetesen az interneten keresztül le lehetett tölteni, így annak birtokában sokkal kevesebbet kellett jegyzetelni, és így lehetett a magyarázatra figyelni, tulajdonképpen kényszerből biztosítottuk, mivel a korábbi évek tapasztalata azt mutatta, hogy a hallgatók nem tudnak jó jegyzetet készíteni. E mellett többen pozitívumnak tartották, hogy megértették az összefüggéseket – legalábbis az ezt válaszoló 29% –, és minden ötödik hallgató szerint szemléletes is volt az előadás.

A negatívumok megoszlása sokkal kiegyenlítettebb volt, bár a legnagyobb arányban azt tartották kedvezőtlennek, hogy folyamatos figyelmet követelt az óra, és az előző órák anyagára épített.

2. ábra
Mit talált negatívnak az előadásokon?

A válaszoknak ez a megoszlása azt sugallja, hogy a hallgatók szívesebben vettek volna részt egy „könnyedebb” órán, ahol részleges odafigyeléssel és minden előzetes ismeret nélkül is könnyen követhető a tananyag.

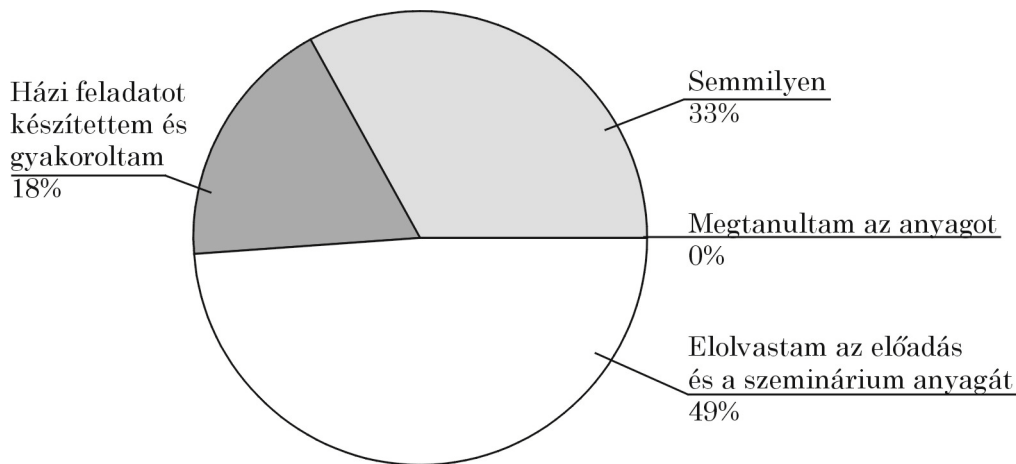
ILYÉSNÉ DR. MOLNÁR E.: TUDÁS VAGY DIPLOMA? ...

B) Szemináriumok

A szemináriumok esetén szintén a hasznosság (65%) és az érthetőség (49%) volt a legjellemzőbb pozitívum. Az elvárások között azonban – talán érthető módon – első helyen a zárthelyire való felkészülés állt (78%), de viszonylag nagy arányban válaszolták a tananyag megértésének igényét is (63%). Sajnos majdnem minden tizedik hallgató a szemináriumon szeretne megtudni, hogy valójában miről is szól ez a tananyag (12%). A pozitívumok között egyértelműen a gyakorlati alkalmazás bemutatása (75%) és megértése (45%) volt a legfontosabb tényező, de sajnos a hallgatók 16%-a azt is pozitívnak tartotta, hogy a tanár kénytelen volt a szemináriumokon összefoglalni az előadáson elhangzottakat, azaz ha tömören is, de ismét elmondani. Ezek a hallgatók egyébként általában feleslegesnek, értelmetlennek tartották az előadásokat is! Ez oktatói szempontból természetesen a negatívumok között szerepel. Azonban a hallgatók közül is minden tizedik jelölte meg ezt valóban a negatívumok között, tehát ennek megítélése eléggé eltérő volt. A negatívumok esetében szinte mindenki (90%) nehezményezte, hogy a szemináriumon csak néhány feladatra volt idő, a többit önállóan kellett (volna) elsajátítani. Azt, hogy túl gyors vagy túl lassú volt az óra üteme, nem nagyon lehet megítélni, mivel mindkettőt viszonylag kevesen válaszolták, de talán meglepő lehet, hogy mégis jóval többen (8%) érezték úgy, hogy haladhattunk volna gyorsabban is, ha nem akadályozzák a munkát azok a hallgatók, akik nem készültek az órára(!).

A legtöbben arra a kérdésre válaszoltak szövegesen, amelyben kifejtették, hogy mitől lehetett volna jobb a szeminárium. Szinte kivétel nélkül az óraszám emelésében és ezáltal több gyakorlófeladatban látták a megoldást. De lehetséges, hogy e mögött az önálló munka mennyiségének csökkentése áll!

Oktatói szempontból a legkedvezőtlenebb, de sajnos a legkevésbé meglepő válaszokat az otthoni felkészülésre adták a hallgatók. A válaszok megoszlása körülbelül megfelelt az órákon tapasztaltaknak (3. ábra).

3. ábra

Milyen felkészülés előzte meg a szemináriumokon való részvételt?

A feladatgyűjtemény szinte mindenkinek (96%) rendelkezésre állt, de ezzel együtt is mindössze a hallgatók 10%-a érezte úgy, hogy az előadásokon és szemináriumokon elhangzottak elegendőek voltak a dolgozatra való felkészüléshez. A többiek közel azonos arányban válaszolták azt, hogy csak részben, illetve hogy nem volt elegendő.

ÖSSZEFOGLALÁS

A felmérés valójában alátámasztotta az előzetes elképzeléseinket, várakozásainkat, amelyeket a korábbi szóbeli és írásbeli vizsgák valamint a hallgatókkal történő személyes beszélgetések alapján az oktató kollégák is megfogalmaztak.

ILYÉSNÉ DR. MOLNÁR E.: TUDÁS VAGY DIPLOMA? ...

Ennek egyik fontos pillére, hogy a hallgatók nagyon – sőt talán túlzottan is – praktikus oldalról közelítették meg a tantárgyat. Az előadások és a szemináriumok esetén is a legtöbben az óra hasznosságát emelték ki, de nem a gyakorlati alkalmazhatóság, hanem a zárthelyi dolgozatra, valamint a vizsgára történő felkészülés lehetőségének oldaláról. Ez még önmagában nem is jelentene problémát, hiszen nyilvánvalóan az előadások és szemináriumok egyik célja(?) ez is, de a tananyag elsajátítását döntő többségben a szemináriumokon hallottak passzív befogadására alapozták. Még azt is többen nehezményezték, hogy az előadásokon folyamatosan figyelni kellett. Az otthoni önálló munka, a gyakorlás szükségessége is elsősorban negatívumként jelent meg. Az órák célját eléggé egyértelműen a vizsgára, dolgozatra való felkészülésben látták, a megismert módszerek későbbi hasznosításának lehetősége még az egyéb kategóriában sem került megfogalmazásra.

Közvetve alátámasztotta azt az oktatói véleményt is a kérdőív, hogy az anyagból csak a lényegre, a gyakorlati feladatok megoldása során is elsősorban csak a megoldás menetére koncentrálnak a hallgatók sokszor az elméleti háttér és az alkalmazhatóság megismerésének igénye nélkül.

Természetesen a hallgatók visszajelzésére, véleményük, elvárásaik megismerésére szükség van, de a felmérés eredményeinek ismeretében kérdésként merülhet fel, hogy mennyire lehet a hallgatóknak a tantárgyról és annak oktatásáról, oktatási módszeréről kialakított véleményét figyelembe venni, mennyire kompetens a hallgató egy számára ismeretlen tantárgy, tudományterület esetén annak megítélésében, hogy milyen oktatási, ill. tanulási stratégia és módszer lesz sikeres, célravezető.

KÉRDŐÍV

(Az egyes válaszok említésének arányával kiegészítve)

1) Részt vett a Statiztika II. előadásokon ?			
Igen, minden alkalommal	37	Igen, de csak ritkán	25
Igen, többnyire	31	Nem, soha	6
2) Ön szerint szükség volt/van-e az előadásokra ?			
Igen	82	Nem	12
3) Milyennek találta az előadásokat ?			
Unalmasnak	12	Érdekesnek	4
Feleslegesnek, ugyanaz van a könyvben	10	Hasznosnak, mert kiemelte a lényegét	39
Érthetetlennek, zavarosnak	6	Érthetőnek, világosan követhetőnek	8
Túl elméletinek, kevés gyakorlati alkalmazással	33	Jól bemutatta az anyag gyakorlati alkalmazását	8
4) Mit várt az előadásoktól ?			
Azt, hogy megismerjem a teljes tananyagot.			6
Megértsem az összefüggéseket.			71
Mindenre lássak egy-egy gyakorlati példát.			29
Az előadás alapján fel tudjak készülni a szemináriumra.			24
Semmit.			2
Egyéb:			0

ILYÉSNÉ DR. MOLNÁR E.: TUDÁS VAGY DIPLOMA? ...

- 5) Mit talált *pozitívnak* az *előadásokon*? 29
 Azt, hogy megértettem az összefüggéseket. 14
 Fel tudtam készülni a szemináriumokra. 22
 Szemléletes volt. 59
 Az előadás anyagát le lehetett tölteni, így kevesebbet kellett jegyzetelni. 2
 Semmit. 0
 Egyéb:..... 0
- 6) Mit talált *negatívnak* az *előadásokon*? 22
 Túlzottan gyors volt. 4
 Túlzottan lassú volt. 33
 Folyamatosan figyelni kellett. 27
 Olyan ismeretekre támaszkodott, amelyekkel nem rendelkezttem. 22
 Semmit. 0
 Egyéb:..... 0
- 7) Ön szerint mitől lehetett volna jobb az *előadás*?

- 8) Milyen gyakorisággal vett részt a Statisztika II. szemináriumokon?
 Minden alkalommal 69 Csak egyszer (vagy kétszer) hiányoztam 31
- 9) Milyennek találta a *szemináriumokat*?
 Unalmasnak, vontatottnak 6 Hasznosnak, mert nem kellett előadásra járni. 2
 Feleslegesnek, egyedül jobban haladok 2 Hasznosnak, mert megértettem az anyagot 65
 Érthetetlennek, zavarosnak 6 Érthetőnek, világosan követhetőnek 49
- 10) Mit várt a *szemináriumoktól*? Azt, hogy
 ...megértsem a tananyagot. 63
 ...mindent átvegyünk, és többet ne kelljen foglalkozni az anyaggal. 6
 ...ez alapján fel tudjak készülni a zárthelyire. 78
 ...megtudjam, miről is szól az anyag. 12
 Semmit. 0
 Egyéb:..... 0
- 11) Mit talált *pozitívnak* a *szemináriumokon*? 45
 Megértettem az előadáson elhangzottak gyakorlati alkalmazását. 75
 Láttunk néhány példát az alkalmazásra. 16
 A gyakorlatban is előforduló feladatokat oldottunk meg.

ILYÉSNÉ DR. MOLNÁR E.: TUDÁS VAGY DIPLOMA? ...

Összefoglalta a tanár az elméletet is, mivel sokan nem voltak előadáson.	16
Semmit.	0
Egyéb:.....	0
12) Mit talált <i>negatívnak</i> a szemináriumokon?	
Túl gyorsan haladtunk, nem tudtam követni az anyagot.	2
Túl lassan haladtunk, mert sokan nem készültek és akadályozták a gyorsabb haladást.	8
Csak néhány feladattípusra volt idő, a többit önállóan kellett (volna) elsajátítani.	90
Sokat kellett számolni.	0
Csak az előadásanyag ismeretében lehetett követni az órát.	8
Mivel többen nem voltak előadáson, újra át kellett ismételni az előadáson elhangzottakat.	10
Semmit.	6
Egyéb:.....	0
13) Ön szerint mitől lehetett volna <i>jobb</i> a szeminárium?	
14) Milyen felkészülés <i>előzte meg</i> a szemináriumokon való részvételét?	
Semmilyen.	33
Elolvastam az előadás anyagát és átnéztem az előző szeminárium anyagát is.	49
Megtanultam az előadás anyagát, megoldottam néhány feladatot.	0
Elkészítettem a házi feladatot, ill. gyakoroltam a feladatokat.	18
15) Rendelkezik-e a kötelező irodalomként megjelölt feladatgyűjteménnyel?	
Igen 96 Nem 4	4
16) Hányadik alkalommal vette fel a Statisztika II. tantárgyat?	
	____
17) Az előadáson és a szemináriumokon elhangzottakat elegendőnek találta-e a zárthelyire való felkészüléshez?	
Igen	10
Részben igen	45
Nem	43